

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemanje za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemanje pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserate) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 13. aprila 1898.

Politiški oddelek.

Pragmatična sankcija.

II.

Cesar je postal kmalu družega mnenja in je sklenil, vprašanje nasledstva urediti brez nadaljnih dogovorov kot „samovladar“ in „vsled Naše neomrenjene oblasti in po potrebi stanja Naših razmer“. Sklical je na 19. dan aprila 1813. svoje tajne svetovalce iz vseh delov države k slovesnemu zborovanju, jim dal prečitati pactum mutuae successionis od 1703. l. in jim potem ustmeno razložil svojo voljo: da naj preidejo njegova dedna kraljestva in dežele nerazdeljene na njegove naslednike, in sicer na moške, v slučaju njih pomanjkanja pa na njegove ženske zarojence, šele če teh ni, na hčere Jožefa in v slučaju, da so tudi te in njih zarod pomrli, na hčere Leopolda itd. Ta ustmeni „ukaz“ cesarjev, kateri je bil razglašen dne 19. aprila 1713. l. v navzočnosti velike množice Naših tajnih državnih svetnikov, deželnih poglavarjev ali predsednikov Naših pokrajin tvori začetek in jedro pragmatične sankcije“. Znamenito je, da je bil šele tri leta po tem razglasu Karola VI. z dne 19. aprila 1713. cesarju, rojen otrok, sin, (ki je pa čez nekaj mesecev umrl, 1716) da je bila cesarju leto pozneje (1717.) rojena prva hči in za njo same hčere, da je pa vse jedno ukaz dednega nasledstva sestavljen tako, kakor da bi bil Karol VI. že takrat natanko vedel stališ svojega poznejšega potomstva. Arneth zaznami ta slučaj kot „posebnost“; Kossuth govori v svojem spominskem zapisniku o pragmatični sankciji, ki izvira „baje“ iz leta 1713 in tudi Hormayr meni (seveda piše to v času, ko ni bil več ravnatelj dunajskega hišnega, dvornega in državnega arhiva) da je bržkone oni ukaz Karola VI, izšel šele po letu 1717. (rojstvenem letu Marije Terezije) in je bil nazaj datiran. Gotovo je, da leži še sedaj v hišnem, dvornem in državnem arhivu en zapisnik od 19. aprila 1713. o tej v navzočnosti državnih dostojanstvenikov izrečeni volji

Karola VI. S tem seveda ni ta skrivnostna stvar nič pojasnjena.

Ko sta bili cesarju I. 1717. in 1718. po desetletnem zakonu rojeni dve hčeri, bil je praktičen pomen novega ukaza dednega nasledstva jasen. Ko je bila leta 1719. nadvojvodina Marija Josipina, Josipa I. starejša hči, ki je imela po Leopoldovem hišnem zakona iz l. 1703. kot prestolonaslednica prednost pred Karlovimi hčerami, zaročena z volilnim princem saksonškim, morala je priznati pragmatično sankcijo s pravilnim odpovednim spisom. Ravno to storila je tudi nje sestra Marija Amalija pri njeni poroki z volilnim princem bavarskim I. 1722. A Karolu VI. zdelo se je vrh temu tudi dobro, da so potrdili priznanje pragmatične sankcije tudi stanovi posameznih dednih dežel, akoravno je hotel imeti svoj ukaz izdan kot samostojen, absoluten vladar. Posebno Ogrov niso bili pri dvoru nič kaj gotovi. V nekem, te zadeve se tikajočem predavanju, poročalo se je cesarju: „ta narod, posebno vse plemstvo, ne izvzemši enega, Vašemu veličanstvu vselej zvesto udanega, se je izrekel, da hoče sicer konečno po vnanjem tej želji ugoditi, v srcu pa se nikdar ne bode strinjal s tem, ter bode vedno hotel kralja, ne kraljico imeti.“ Leta 1720. ko sta bili rojeni dve hčeri in ni bilo nade na drugo potomstvo, se je sklenilo, novi ukaz dednega nasledstva predložiti stanovom vseh kraljestev in dežel. Dotična vladna predloga pravi, da se cesar „obrača do stanov z očetovsko željo in milim poveljem, da naj sprejmejo to njegovo uredbo po dolžnosti in radovoljno kot nespremenljivo, za vso prihodnost veljavno pravilo“. To se je tudi zgodilo l. 1720. od strani stanov Gorenje in Spodnje Avstrijske, Koroške, Štajerske, Kranjske, Češke, Moravske, Tirolske itd., ki niso potrdili samo uredbo, „da če umrje cesar brez moških potomcev, preidejo vsa njegova dedna kraljestva in dežele na njegovo najstarejšo hči nadvojvodinjo Marijo Terezijo in njene dediče, ampak tudi „nerazdružljivost sedanjih in v prihodnje pripadajočih dednih kraljestev, kneževin in dežel“, kot „od Boga vdana, modra uredba“. Dve leti pozneje zbral se je ogerski deželni zbor, čigar posvetovanje so pri dvoru z nekim strahom pričakovali;

a kakor se je izkazalo, brez vzroka, ter je potrdil pragmatično sankcijo. S tem se je avstrijskim državnikom odvalil kamen od srca. Pragmatična sankcija je od tedaj (postavni člen I—III. od l. 1723.) del ogerske ustave. Na željo Nizozemcev — da bi imela vsaka pokrajina v svojih uradnih spisih vest o tem — bila je konečno nova postava dednega nasledstva s pooblastilom od 6. decembra 1724. razglašena, v kateri obliki je najbolj znana in se jo največkrat navede. To razglasenje se je pa šele zgodilo, ko je bila rojena cesarju istega leta tretja in zadnja hči. Hrepeneče se je upalo na cesarjeviča in slikarji in umetniki so bili pozvani, stanovanje cesarice in s tem tudi nje domišljijo napolniti z moškimi podobami. Pripoveduje se celo, da se je Karol VI. v 12. letu svojega vladanja samo zato pustil za kralja češke dežele kronati, ker je bila tačas cesarica v družem stanu in neka stara ljudska vraža trdi, da samo maziljen in kronan kralj Češke, zamore moškega potomca imeti.

Politični pregled.

Vladni program za letošnje leto. — Čez velikonočne praznike je tudi mirovala politika. S tem mirom pa ni rečeno, da so se razmere ugladile. Kriza, katera pretresa našo državo, je še vedno latentna, položaj v parlamentu je še danes prav tako nejasen in negotov, kakor je bil za časa grofa Badenija. To je menda spoznala tudi vlada in prišla do prepričanja, da se s sedanjim parlamentom ne da ničesar opraviti. To prepričanje jo je napotilo, da je za tekoče jubilejsko leto sklenilo, ogniti se vsakemu boju in odložiti rešitev sedanje krize. Vlada je dala poloficijozno razglasiti, da želi samo to, naj državni zbor votira nagodbene in budgetni provizorij, potem pa hoče zaključiti zasedanje drž. zbora in vladati letos samo s pomočjo cesarskih naredb na podlagi § 14. Ta program je jako preprost, vprašanje je samo, če bo državni zbor tudi hotel to storiti, kar vlada od njega zahteva, namreč votirati nagodbene in budgetni provizorij.

Državni zbor. — Dne 20. t. m. se snide zopet državni zbor, a zboroval bo samo do 7. maja, ko se snideta delegaciji. Že v prvi seji predloži vlada nagodbene predlogi in bržčas bo isti dan zahtevala tud. provizorno podaljšanje sedanje nagodbe za jedno leto.

Jezikovno vprašanje. — Hoteč odstraniti vzrok sedanji krizi, namreč jezikovno vprašanje, je vlada sprožila misel, naj se vsi, na to vprašanje nanašajoči se predlogi, odkažejo posebnemu odseku, v katerem bi vlada potem označila svoje stališče in kateri bi izdelal načrt jezikovnemu zakonu. S tem pa ni zadovoljna ne desnica, ne opozija. Nemci so se izrekli proti odseku, ker zahtevajo, naj vlada brezpogojno prekliče za Češko in Moravsko izdane jezikovne naredbe in naj predloži načrt jezikovnemu zakonu, ki določa nemščino za državni jezik, Čehi in Poljaki pa so se izrekli proti imenovanemu odseku, ker zastopajo stališče, da spada jezikovno vprašanje v kompetenco deželnih zborov. Kako hoče vlada v ožigled tem razmeram stvar za vse povoljno dognati, je pač neumljivo.

Nemci med sabo. — Nemški radikali so začeli odločen boj proti tistim nemškim poslancem, kateri se ne ogrevajo za obstrukcijo. Rus, Richter, Schücker, Urban, Pfersche in dr. Steinwender so v veliki nevarnosti in bodo morali bržčas odstopiti. Schönererjanstvo v Sjeničaku zmaga na celi črti.

Hrvatska. — Te dni je vlada končno odpravila že pred več meseci krvavih dogodb razglašeno naglo sodbo. Razmere

na Hrvatskem so postale za bana nekam neugodne. Neki Ertl, kateri je bana javno imenoval sleparja in goljufa, je bil pred sodiščem opreščen in to je seveda vzbudilo v celi deželi največjo senzacijo.

Ogerska. — Dne 11. aprila so Madjari jako slovesno praznovali petdesetletnico sankcioniranja ogerskih osnovnih zakonov iz l. 1848. Parlament je pri tej priliki vročil cesarju udanostno adreso.

Italija — Davno že napovedujejo razni opozicijski listi bližnji propad Rudinijevega ministerstva. Resnica je da Rudinijev kabinet nima zdrave duše, a tudi res je, da so vse opozicijske stranke mej seboj razcepljene. Nobene jedinosti ni. Celu posamezne stranke razpadajo in se ločijo v majhne frakcije. Kdo naj potem vrže Rudinija. Ta prav dobro ribari v kalni vodi. Kjer ima vlada močno opozicijo, ondi skuša z dobrim gospodarstvom storiti to neškodljivo, kjer pa se vlada nima bati protivnika, ondi gospodari kaj rada samovoljnost. Od tod to-li slabe razmere v Italiji, ker se ljudstvo ne more povspeti do zares dobrih parlamentarnih zastopnikov, ki bi vlado naučili pametnega gospodarjenja.

Anglija. — Poroča se o precejšnjem vspehu angleško vojske v Egiptu. Čete so napadle pod vodstvom Kičaner-paše derviše in se polastile njih utrdb. Zguba na strani dervišev je znatna. Mehmedova armada je popolno razpršena. Našli so sedaj 2000 ubitih dervišev. Meni se, da je padlo 8000 dervišev, naj temi več vplivnih emirjev.

Španija in Amerika. — Posredovanju vevlastij in papeževe diplomacije se je zahvaliti, da se še ni začel boj mej Španijo in Zjedinjenimi državami ameriškimi. Tudi časopisje se trudi za ohranitev miru. Listi povdarjajo, da naj Amerika ne računa na to, da bi bila korist, katero bi imela od morebitne zmage, večja nego škoda, ki bi jo vojska povzročila. Mac Kinley, predsednik Zjedinjenih držav, pravi v svojem poročilu, katero je predložil kongresu o konfliktu s Španjko, da se ne more Kubanske ustaše prip. znati za vojno silo, da je zastaviti oboroženo silo v toliki meri, da se ustavijo vedni nemiri na Kubi in se otoku zagotovi stalna vlada. Kubancem je treba pomoči. Poročilo povdarja, da Španija odklanja za eksplozijo ladije „Maine“ vsako odgovornost in da obžaluje, da se je ta zgodila v španjskem pristanišču. Konečno je naznanil Mac Kinley, da je španska vlada napovedala na Kubi premirje. Bojaželjni stranki v Ameriki ne zadostuje ta izjava španjske vlade. Tudi v miroljubni stranki prevladuje mnenje, da je izjava prišla prepozno. Težko se bo izogniti vojski. Španjska vlada izraža prošnjo, da naj se vprašanje glede nesreče na ladiji „Maine“ odkaže posebni komisiji vevlastij. Ohranitev miru visi torej še vedno v zraku. Čim bolj zavlačujejo merodajni krogi konečno rešitev konflikta, tim gotovejša je ohranitev miru.

Obrtnija.

Saharin.

Znamenit kemik je nekoč izrekel: Če se nam kemikom posreči, napraviti beljak kemičnim potom, potem napravimo iz anorganičnih tvarin vse, kar človek za jedila rabi. Mej tem, ko se narodi, stranke bojujejo za svojo nadvlado in se najboljše moči izrabljajo v tem boju, dela na tihem znanost in delata posebno fizika in kemija na to, kako toliko milijonov ljudi preživeti in kako jim življenje olajšati. Jedna iznajdba žene drugo. Skoraj že ne bo tem učenjakom nič več nemogoče. Mehanika je postala velikanska veda, tako, da more priti vsak dan oni srečni